

Civilutskottets betänkande

1980/81: 3

om en överenskommelse angående Sölvsbackaströmmarna (prop. 1980/81: 26)

Propositionen

Regeringen föreslår genom proposition 1980/81: 26 riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att godkänna en överenskommelse med Trångfors AB om en begränsad utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna enligt det av justitiekanslern framlagda minimitappningsalternativet med de justeringar som kan bli erforderliga vid den fortsatta behandlingen av vattenmålet.

2. till Ersättning till Trångfors AB m. m. under tionde huvudtiteln på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 anvisa ett reservationsanslag av 69 700 000 kr..

3. godkänna de riktlinjer beträffande vattenkraftutbyggnad i Ljungans vattensystem uppströms Storsjön som förordats i regeringsprotokollet.

Motionerna m. m.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1980/81:

51 av Per Bergman m. fl. (s) vari föreslås

1. att riksdagen avslår regeringens förslag i prop. 1980/81: 26 i vad de gäller

a. att bemyndiga regeringen att godkänna viss överenskommelse med Trångfors AB.

b. att anvisa ett reservationsanslag till Ersättning till Trångfors AB m. m..

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att regeringen i enlighet med riksdagens tidigare beslut snarast bör fullfölja förhandlingarna med Trångfors AB med sikte på en överenskommelse som innebär att Sölvsbackaströmmarna inte byggs ut samt att ett samlat förslag därefter bör föreläggas riksdagen.

3. att riksdagen godkänner de av jordbruksministern förordade riktlinjerna beträffande Ljungans vattensystem uppströms Storsjön.

54 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari föreslås

1. att riksdagen avslår propositionen 1980/81: 26 vad gäller bemyndigande för regeringen att godkänna en överenskommelse om en begränsad utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna.

2. att riksdagen i konsekvens härmed avslår förslaget om ett reservationsanslag.

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att tidigare

uppdrag om förhandlingar i syfte att förhindra en utbyggnad av Sölvbackaströmmarna snarast bör fullföljas,

4. att riksdagen godkänner de förordade riktlinjerna beträffande Ljungans vattensystem ovanför Storsjön.

55 av Eivor Nilson (c) vari hemställs

1. att riksdagen beslutar begära att regeringen ger länsstyrelsen i Jämtlands län i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram för att öka den långsiktiga sysselsättningen i Ljungdalen och Storsjö.

2. att riksdagen beslutar begära att regeringen ställer särskilda medel till förfogande för länsstyrelsen i Jämtlands län för att genomföra nämnda handlingsprogram.

Arbetsmarknadsutskottet har avgett yttrande över den sistnämnda motionen (bilaga).

Tidigare beslut m. m.

Regeringen beslöt den 8 mars 1979 medge att tillstånd lämnades Trångfors AB att bygga ut Sölvbackaströmmarna enligt ett jämfört med den ursprungliga ansökan modifierat förslag. I motioner (c) resp. (c, vpk, s, m) som avlämnats den 29 mars 1979 resp. den 17 maj 1979 föreslogs att riksdagen uttalade sig mot utbyggnaden av Sölvbacka resp. att riksdagen undantog Sölvbackaströmmarna från vattenkraftutbyggnad. Civilutskottet konstaterade (CU 1979/80: 5) att frågan om företagets tillåtlighet avgjorts och att varken ett riksdagens uttalande eller ett beslut om ändrade riktlinjer i den fysiska riksplaneringen kunde påverka regeringens beslut i tillåtlighetsfrågan. Utskottet fortsatte emellertid:

Det anförda har lett till att inom utskottet övervägts extraordinära åtgärder för detta undantagsfall. Inom utskottet har förts fram ett konkret förslag om att riksdagen skulle påkalla att regeringen snarast sökte få tillstånd en överenskommelse med Trångfors AB om att arbetena avbryts och bolaget avstår från sin rätt. Utskottet har kommit till den slutsatsen att det enda sätt som snabbt kan ge resultat är att följa detta förslag. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att så bör ske.

Utskottet hemställer att riksdagen med anledning av motionerna 1978/79: 2406 yrkandet II.6.M och 2705 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om åtgärder för att nå en överenskommelse som innebär att Sölvbackaströmmarna inte byggs ut.

Häremot reserverade sig sju utskottsledamöter (c, m, fp). Riksdagen följde den 21 november 1979 utskottet med 183 röster mot 153 och 1 nedlagd.

Regeringen uppdrog den 29 november 1979 åt justitiekanslern att förhandla med bolaget i enlighet med riksdagens beslut.

Uppdraget redovisades till regeringen i skrivelse den 9 juli 1980. Av

redovisningen framgår att bolaget inte önskar förhandla om att avstå från sin rätt mot ersättning i pengar – den borde utgå i realvärden. Det undersöktes till en början om det var möjligt att finna några former för en ersättning av detta slag. Förhandlaren anför att han inte fann någon möjlighet att inom ramen för det uppdrag som regeringen lämnat förhandla med bolaget om en ersättning i realvärden. Detta skulle enligt förhandlaren förutsätta en medverkan från vattenfallsverket. Företrädare för verket anges dock ha, enligt uppgift till bolaget, bestämt motsatt sig att avstå från någon rättighet. Dock redovisades beräkningar, sålunda inte förhandlingsgrundande, om värdet av produktionen, m. m., som ledde fram till ståndpunkten att förhandlaren räknat med att en totalavveckling av Sölvbacka-projektet kostar staten ca 286 milj. kr. i form av ersättningar till bolaget.

Bolaget har emellertid varit villigt att diskutera ett s. k. minimitappningsalternativ mot ersättning i pengar. Bolaget skulle då begränsa sin ansökan till vattendomstolen i enlighet med en diskuterad tappningsplan. Ersättningen skulle uppgå till 52 milj. kr. för produktionsförluster och 15,7 milj. kr. för merkostnader, räntor m. m. under förhandlingarna eller sammanlagt 67,7 milj. kr. Därtill har fogats reservationer för ytterligare krav dels om inte "arbetena med att bygga kraftverket kan upptas i full utsträckning och under normala förhållanden i början av november 1980", dels om ersättningsbeloppet 52 milj. kr. skulle beskattas omedelbart och inte som ett bidrag till anläggningskostnaderna. Bolaget har sedermera till utskottet förklarat att det var villigt att avstå från sådana ytterligare krav som kunde motiveras med att riksdagen inte kunde fatta beslut vid tidigare förutsatt tidpunkt – detta dock förutsatt att ett sådant beslut förelåg senast den 20 november 1980.

Förhandlaren anger att han för egen del kommit till den uppfattningen att minimitappningsalternativet har så stora fördelar att det bör läggas till grund för en uppgörelse med bolaget.

Utskottet

I huvudfrågan har riksdagen genom de väckta förslagen ställt inför alternativen att antingen godkänna en överenskommelse enligt minimitappningsalternativet eller att vägra detta och begära fortsatta förhandlingar med syfte att träffa uppgörelse om en totalavveckling. Inom denna ram faller också möjligheten att inte godkänna minimitappningsalternativet och avstå från ytterligare förhandlingsförsök.

Det bör även i detta sammanhang konstateras att de kostnader som staten åsamkas om bolaget avstår från någon rätt bestäms av vad bolaget anser sig böra kräva i ersättning. Dessa kostnader får ställas i relation till statens värderingar utifrån skilda utgångspunkter av vad man vill betala för att uppnå en inskränkning i bolagets rätt. Överväganden om vad ersättningen borde uppgå till enligt den ena eller andra beräkningsgrunden blir därmed endast en jämförelsepost i statens bedömning.

Regeringen har inte ansett sig böra gå vidare med att söka precisera en överenskommelse om ersättningen vid totalavveckling. Huvudskälet är att en sådan ersättning, även bestämd i realvärden, får anses bli orealistiskt hög. Också direkta företrädare för totalavvecklingsintressena synes anse att motsvarande kostnad, uttryckt i pengar enligt redovisade beräkningsgrunder, är oacceptabelt hög.

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömningar i denna del och anser att ytterligare förhandlingar om en totalavveckling inte kan väntas leda till för staten godtagbara resultat.

Kvar står därmed i praktiken endast en vägning mellan att avstå från ytterligare förhandlingar i huvudfrågan och acceptera den tillåtna utbyggnaden eller att godta minimitappningsalternativet. Även om detta senare alternativ inte helt tillgodoser de hävdade fiske- och naturskyddsintressena innebär det dock för dessa intressen så markerade fördelar att de under nuvarande omständigheter inte bör avstås ens med hänsyn till de relativt höga kostnaderna. Enligt utskottets mening bör riksdagen därför ge regeringen begärt bemyndigande att godkänna en överenskommelse enligt minimitappningsalternativet, innefattande bl. a. ett bidrag till anläggningskostnaderna. Därav följer att utskottet avstyrker motionerna 1980/81: 51 (s) yrkandena 1 och 2 samt 1980/81: 54 (vpk) yrkandena 1, 2 och 3.

Anslagsberäkningen såvitt avser ersättningen till bolaget vid ett riksdagsbeslut senast den 20 november 1980 har inte gett anledning till erinran. Utskottet har därmed inte heller någon invändning mot att det belopp om 2 milj. kr. som bolaget enligt regeringens beslut betalat till länsstyrelsen för åtgärder som främjar näringslivet i Bergs kommun fortfarande står till förfogande.

Skulle förutsättningen att arbetena kan upptas på visst sätt brista torde därav påkallade betalningar få bestridas från anslaget till oförutsedda utgifter.

Utskottet tillstyrker också att ytterligare belopp om 2 milj. kr. avsätts och ställs till förfogande för länsstyrelsen i Jämtlands län. Enligt regeringsförslaget skall beloppet användas för utveckling av turism och för fritids- och fiskevårdande åtgärder.

I motion 1980/81: 55 (c) har vidare föreslagits dels ett uppdrag till länsstyrelsen att utarbeta ett handlingsprogram för att öka den långsiktiga sysselsättningen i Ljungdalen och Storsjö, också i Bergs kommun, samt dels att medel ställs till förfogande för att genomföra ett sådant program. Arbetsmarknadsutskottet har i yttrande ansett att förslaget om ett handlingsprogram får anses tillgodosett och att medelsanvisning för ett genomförande får prövas i vanliga budgetsammanhang. Motionen skulle därför inte behöva föranleda någon särskild framställning till regeringen. Civilutskottet ansluter sig till arbetsmarknadsutskottets bedömningar och avstyrker motionen.

Slutligen har i propositionen och motionerna 1980/81: 51 (s) yrkande 3

och 1980/81: 54 (vpk) yrkande 4 föreslagits att riktlinjerna för vattenkraftsutbyggnad inom den fysiska riksplaneringens ram ändras så att någon utbyggnad för vattenkraftsändamål av vattensystemet uppströms Storsjön inte bör få ske. Utskottet tillstyrker förslagen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1980/81: 51 yrkandena 1 och 2 samt 1980/81: 54 yrkandena 1–3
 - a. bemyndigar regeringen att godkänna en överenskommelse med Trångfors AB om en begränsad utbyggnad av Sölvbackaströmmarna enligt det av justitiekanslern framlagda minimitappningsalternativet med de justeringar som kan bli erforderliga vid den fortsatta behandlingen av vattenmålet.
 - b. till *Ersättning till Trångfors AB m. m.* under tionde huvudtiteln på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 anvisar ett reservationsanslag av 69 700 000 kr..
2. att riksdagen avslår motion 1980/81: 55.
3. att riksdagen med bifall till regeringens förslag samt med anledning av motionerna 1980/81: 51 yrkande 3 och 1980/81: 54 yrkande 4 godkänner de riktlinjer beträffande vattenkraftsutbyggnad i Ljungans vattensystem uppströms Storsjön som förordats i regeringsprotokollet.

Stockholm den 13 november 1980

På civilutskottets vägnar

KJELL A. MATTSSON

Närvarande: Kjell A. Mattsson (c), Per Bergman (s), Rolf Dahlberg (m), Oskar Lindkvist (s), Karin Ahrlund (fp), Lars Henrikson (s), Thure Jadestig (s), Sven Eric Åkerfeldt (c), Bertil Danielsson (m), Kerstin Andersson i Hjärtum (c), Magnus Persson (s), Bertil Dahlén (fp), Jan Eric Virgin (m), Margareta Palmqvist (s) och Ingrid Andersson (s).

Reservation

Per Bergman, Oskar Lindkvist, Lars Henrikson, Thure Jadestig, Magnus Persson, Margareta Palmqvist och Ingrid Andersson, alla (s), anser att

dels den del av utskottets betänkande som på s. 3 börjar "I huvudfrågan" och på s. 4 slutar "fiskevårdande åtgärder" bort lyda:

Riksdagen har begärt att regeringen snarast sökte få till stånd en överenskommelse med Trångfors AB om att de påbörjade arbetena vid Sölvbackaströmmarna skulle avbrytas och att bolaget skulle avstå från sin rätt. Det var helt klart att en sådan lösning skulle kräva motprestationer

från statens sida. Regeringen har också snabbt lämnat ett förhandlingsuppdrag som resulterat i att arbetena avbrutits mot att staten står för kostnaderna för detta. Förhandlaren har emellertid redovisat att han inte ansett sig kunna fullfölja det angivna syftet inom uppdragets ram: bolaget har krävt ersättning i realvärden vilket kräver medverkan av statens vattenfallsverk. Förhandlaren har inte ansett sig ha uppdrag att överlägga därom med verket och redovisar därför uppdraget med uppgiften att han, om regeringen så önskar, är beredd att efter närmare direktiv fortsätta överläggningarna med bolaget.

Regeringen har i propositionen redovisat vissa synpunkter från vattenfallsverket på förutsättningarna för att lämna bolaget ersättning i realvärden. Något ställningstagande från regeringens sida i denna del redovisas däremot inte.

Regeringen har inte angett något oöverstigligt hinder för att fullfölja försöken att nå en preliminär överenskommelse med bolaget om villkoren för att projektet skall avvecklas och bolaget avstå från sin rätt. Bolaget har varit berett att fortsätta förhandlingarna om en ersättning i realvärden. Regeringen har ändå avstått från att låta fullfölja förhandlingarna. Dess bevekelsegrund har uppenbarligen varit att den, redan utifrån vissa bedömningar av det kapitaliserade värdet av på visst sätt beräknade ersättningar i pengar, ansett en uppgörelse för kostsam – sålunda ett ställningstagande i strid mot riksdagens beslut. Utskottet har tills vidare förutsatt att regeringen inte avstått från att fullfölja förhandlingarna med hänsyn till att vattenfallsverket avböjt medverkan eller ställt krav såsom en från staten fristående förhandlingspart.

Utskottet konstaterar mot bakgrund av det anförda att regeringen inte fullföljt de av riksdagen påkallade överläggningarna. Redan på denna grund bör riksdagen nu inte ta ställning till en slutlig uppgörelse med bolaget. Med hänsyn därtill finns nu inte heller någon anledning att närmare granska det förslag till ett s. k. minimitappningsalternativ som lagts fram för godkännande. Det kan dock noteras – förutom att det inte tillgodoser riksdagens begäran – att det inte accepterats av företrädare för fiske- och naturskyddsintressen m. m. Ersättningsbeloppet 52 milj. kr. är med hänsyn till de uppnådda effekterna relativt högt och dessutom villkorat av reservationer, vilkas slutliga innebörd nu inte kan helt förutses.

Utskottet avstyrker sålunda förslagen under 1 och 2 i propositionens hemställan och tillstyrker i motsvarande omfattning förslagen i motionerna 1980/81: 51 (s) yrkandena 1 och 2 samt 1980/81: 54 (vpk) yrkandena 1–3.

dels utskottet under 1 bort hemställa:

1. att riksdagen med bifall till motionerna 1980/81: 51 yrkandena 1 och 2 samt 1980/81: 54 yrkandena 1–3 och med avslag på regeringens förslag
 - a. inte lämnar regeringen begärt bemyndigande att godkänna viss överenskommelse med Trångfors AB,

- b. inte anvisar medel till Ersättning till Trångfors AB,
- c. som sin mening ger regeringen till känna att regeringen i enlighet med riksdagens tidigare beslut snarast bör fullfölja förhandlingarna med Trångfors AB med sikte på en överenskommelse som innebär att Sölvbackaströmmarna inte byggs ut samt att ett samlat förslag därefter bör föreläggas riksdagen,

Arbetsmarknadsutskottets yttrande

1980/81: 3 y

över en motion med förslag om sysselsättningskapande åtgärder i Bergs kommun

Till civilutskottet

Civilutskottet har berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1980/81: 55 av Eivor Nilson (c) som väckts med anledning av proposition 1980/81: 26 om överenskommelse angående Sölvsbackaströmmarna.

I propositionen föreslås att regeringen godkänner en överenskommelse med Trångfors AB om en begränsad utbyggnad av Sölvsbackaströmmarna. Ett belopp på 2 milj. kr. skall vidare enligt förslaget avsättas för utveckling av turismen och för fritids- och fiskevårdsfrämjande inom området. Medlen skall ställas till länsstyrelsens i Jämtlands län förfogande och användas efter samråd med Bergs kommun samt bl. a. lokala och regionala organisationer inom berörda intresseområden. Vid sidan härom skall enligt ett särskilt beslut av regeringen 2 milj. kr. av särskilda villkorsmedel tillföras Bergs kommun för bl. a. näringsfrämjande åtgärder.

I motionen anförs inledningsvis att en utbyggnad av vattenkraften i Sölvsbackaströmmarna under byggnadstiden kommer att öka antalet arbetstillfällen i bygden, även om åtskilliga av dem som blir sysselsatta sannolikt kommer från andra delar av landet. Motionären framhåller att sysselsättningsproblem kommer att uppstå när den tillfälliga byggnadsverksamheten är slutförd. Redan nu bör man därför skapa förutsättningar för en ökad långsiktig sysselsättning i de närmast berörda delarna av kommunen. De i propositionen föreslagna medlen till åtgärder för att främja fiske och turism är enligt motionären inte tillräckliga.

Motionären föreslår att länsstyrelsen i Jämtlands län skall få i uppdrag att i samråd med berörda länsmyndigheter och Bergs kommun utarbeta ett förslag till handlingsprogram för att öka den långsiktiga sysselsättningen i främst Ljungdalen och Storsjö. Regeringen bör också ställa särskilda medel till länsstyrelsens förfogande för genomförandet av ett sådant handlingsprogram.

Det är i första hand Bergs kommun som berörs av en utbyggnad av vattenkraften i Sölvsbackaströmmarna. Kommunen omfattar delar av södra Jämtland och norra Härjedalen. Antalet invånare i kommunen, som vid 1980 års början uppgick till 8932, har minskat med mer än 2500 personer sedan år 1960. Fram till år 1985 beräknas kommunen minska sitt invånar-

antal ytterligare. Det kan emellertid noteras att befolkningen ökat något under de tre senaste åren. Kommunen har en sned befolkningssammansättning med nästan var fjärde invånare i åldern över 64 år. Kommunen är mycket stor till ytan, 5 426 km², och har omfattande glesbygdsområden. Antalet invånare per km² är ca 1,6.

Andelen sysselsatta inom industrin är liten, 16 %, medan andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruk är förhållandevis stor, 30 %. Siffrorna avser år 1975. Arbetslösheten såsom den tar sig uttryck genom att arbetssökande vid arbetsförmedlingen inte kan placeras var fjärde året dubbelt så hög som för riket i dess helhet. Vid slutet av oktober månad uppgick antalet kvarstående arbetslösa arbetssökande i kommunen till 267 personer. Antalet kvarstående lediga platser var endast åtta.

Av det anförda framgår att Bergs kommun har stora problem i fråga om sysselsättningen och befolkningsutvecklingen. Detta förhållande har också medfört att kommunen är inplacerad i den högsta stödområdesklassen, dvs. 6.

Inom länet har betydande insatser gjorts för att skapa sysselsättning i länets glesbygder. Under flera år har landstinget och länsstyrelsen i det syftet drivit ett gemensamt projekt kallat Aktion Z. Som framhålls i motionen arbetar man i Bergs kommun med ett handlingsprogram som ett led i försöken att skapa ökad sysselsättning. Verksamheten bedrivs i arbetsgrupper, bl. a. studerar man sysselsättningsmässiga sekundäreffekter av det s. k. Ljungdalenprojektet, som innebär planer på en fritidsanläggning med hotell, skidliftar m. m. De förslag som tagits fram har nyligen överlämnats till länsstyrelsen. Inom länsstyrelsen har vidare utarbetats förslag till länsprogram som enligt uppgift innehåller en rad förslag till åtgärder som syftar till att skapa sysselsättning i länets glesbygder. Förslaget skall senare denna månad behandlas av länsstyrelsens styrelse.

Mot den angivna bakgrunden anser utskottet att motionärens förslag om utarbetande av ett handlingsprogram för att öka sysselsättningen i berörda delar av Bergs kommun får anses tillgodosett. Om det för att förverkliga ett sådant handlingsprogram blir aktuellt med statliga insatser utöver de medel som står till buds i annan ordning får framställningar om ytterligare medel prövas i budgetsammanhang på vanligt sätt. I sammanhanget kan nämnas att länsstyrelsen för innevarande budgetår tilldelats 15,5 milj. kr. för glesbygdinsatser och 2,5 milj. kr. för utarbetande av åtgärdsprogram m. m. Till detta kommer för Bergs kommuns del de tidigare nämnda beloppen om sammanlagt 4 milj. kr.

Till sist vill utskottet nämna att Jämtlands län är ett av de två län i landet som fått statliga medel till ett nytt instrument av regionalpolitisk betydelse, nämligen till ett utvecklingsbolag. Avsikten är att bolaget bl. a. skall kunna medverka med både personella och finansiella resurser för att stödja utvecklingen av industrin. Bolaget får betraktas som ett intressant och värdefullt tillskott bl. a. när det gäller att främja utvecklingen i de kommuner,

däribland Bergs, som är underförsörjda på sysselsättning inom industrisektorn.

Med det anförda har utskottet besvarat motionen, som inte synes behöva föranleda någon särskild framställning till regeringen.

Stockholm den 11 november 1980

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
ELVER JONSSON

Närvarande: Elver Jonsson (fp), Anna-Greta Leijon (s), Arne Fransson (c), Erik Johansson (s), Bernt Nilsson (s), Sten Svensson (m), Frida Berglund (s), Pär Granstedt (c), Lars Ulander (s), Anders Högmark (m), Margit Odelsparr (c), Marianne Stålberg (s), Eva Winther (fp), Nils-Olof Grönhagen (s) och Görel Bohlin (m).

Särskilt yttrande

Anna-Greta Leijon, Erik Johansson, Bernt Nilsson, Frida Berglund, Lars Ulander, Marianne Stålberg och Nils-Olof Grönhagen (alla s) anför:

I fråga om utbyggnaden av Sölvbackaströmmarna ansluter vi oss till motion 1980/81: 51 av de socialdemokratiska ledamöterna i civilutskottet. I motionen föreslås att regeringen snarast bör fullfölja förhandlingarna med Trångfors AB med sikte på en överenskommelse som innebär att Sölvbackaströmmarna inte byggs ut samt att ett samlat förslag därefter bör föreläggas riksdagen.

När det gäller motionsförslaget, som går ut på att söka få till stånd nya sysselsättningstillfällen i Bergs kommun, har vi självfallet ingenting emot att olika vägar prövas för att nå detta mål. Bergs kommun har i likhet med de flesta andra kommuner i Norrlands inland ett utsatt läge, och det finns därför ett allmänt behov av stöd från samhällets sida för att komma till rätta med sysselsättningsproblemen. En grundläggande förutsättning för framgångar på detta område är att regeringen bedriver en sysselsättningsfrämjande ekonomisk politik. På den punkten finns det anledning till oro inför de åtgärder regeringen vidtagit eller planerar.